

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Кляпець М.С.

студент,

*ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

РЕКОМЕНДАЦІЇ FATF ЯК ОРІЄНТИР ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ФІНАНСОВИМ ЗЛОЧИНАМ З ВИКОРИСТАННЯМ КРИПТОВАЛЮТИ

Актуальність теми. Ефективне функціонування національної економіки, орієнтоване на її зростання можливе лише із забезпеченням законності і правопорядку в економічних відносинах, що є одним із завдань державної економічної політики. Здійснення попереджувальної та превентивної діяльності у сфері запобігання фінансовим злочинам дістало назву фінансового моніторингу та втілено в законодавстві всіх сучасних країн світу. Втім, стрімкий розвиток інформаційних технологій та поява нових створюють нові виклики для регулюючих органів у сфері економіки, зокрема – необхідність перегляду чи доповнення існуючого законодавства з урахуванням особливостей певних технологій чи ступеню їх поширення у суспільстві.

Від публікації Whiteraper найпопулярнішої у світі криптовалюти BTC у 2009 р. та її представлення як peer-to-peer електронного активу, що дозволить здійснювати перекази онлайн без участі фінансових установ [1, с. 1], криптовалюти експоненційно набували популярності. На сьогодні існує майже 3 тисячі криптовалют, при чому 85% капіталізації крипто-ринку припадає на 10 найбільших активів, найпопулярнішим серед яких є BTC, який щоденно також опосередковує транзакцій на понад 6 млрд дол. США [2].

Не відкидаючи беззаперечні переваги, які має криптовалюта порівняно з грошима (низька комісія за транзакції та висока їх

швидкість), важливо не забувати, що анонімізація/псевдонімізація гаманців (залежно від особливостей конкретної криптовалюти) несе за собою також і певні ризики економічної безпеці, в першу чергу – в частині можливості використання її для фінансових злочинів (уникнення оподаткування, фінансування тероризму, розповсюдження зброї масового знищення, а також шахрайства).

Відповідно до даних Європолу, кожного року за допомогою криптовалюти відмивається всього приблизно 5,5 млрд. дол. США, що становить менше 1% світових транзакцій, пов'язаних з відмиванням грошей. При цьому аналогічна ситуація має місце і з іншими злочинами: так, транзакції з купівлі наркотиків також мають питому вагу транзакцій у криптовалюті близько 1% [3]. При цьому 97% транзакцій у криптовалюті, пов'язаних з фінансовими злочинами мали місце в країнах зі слабким законодавством про запобігання легалізації (відмивання) доходів одержаних злочинним шляхом (2018 р.) [4, с. 2].

Не зважаючи на незначні обсяги незаконних транзакцій у криптовалюті та заяви Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (далі – FATF), що наразі віртуальні активи (криптовалюта) не становить загрози фінансовій стабільності [5], FATF були розроблені зміни у Рекомендації FATF (Міжнародні стандарти з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення) (далі – Рекомендації). В оновлених Рекомендаціях було надане визначення віртуальних активів, постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, а також наголошено на необхідності забезпечити регулювання діяльності постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів та входження їх до предмету регулювання законодавства про запобігання легалізації (відмивання) доходів одержаних злочинним шляхом [6, с. 15, 126-127].

Окрім того, відповідно до Рекомендацій, на відміну від застосування обов'язкових заходів ідентифікації клієнта при здійсненні транзакції на суму понад 15 тисяч євро, для транзакцій з віртуальними активами має бути застосований поріг в 1 тисячу євро [6, с. 71].

Не будучи членом FATF, Україна не здійснює імплементацію Рекомендацій у національне законодавство безпосередньо. Втім, відповідно до напрямків співпраці України та ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки, Україна має забезпечити імплементацію Рекомендацій FATF, рівнозначних прийнятих у ЄС [7]. Так, в ЄС наразі діє 5 Директива із запобігання використанню фінансової системи з ціллю відмивання грошей чи фінансування тероризму (далі – AMLD5) [8].

На виконання своїх зобов'язань Україною був прийнятий новий Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» № 361-IX, що вступає в дію в квітні 2020 р. (далі – Закон) [9]. Закон розширює предметну сферу законодавства про фінансовий моніторинг на віртуальні активи, визначені як цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей [9] (що є дослівним перекладом визначення в Рекомендаціях [6, с. 126], однак відрізняється від визначення в AMLD5 [8]). Важливо відзначити, що у Законі була допущена термінологічна та дефінітивна помилка, адже на відміну від Рекомендацій, які прямо вказують, що Рекомендації не застосовуються до цифрового вираження фіатних грошей, цінних паперів, чи інших фінансових активів [6, с. 126], Закон просто здійснює перенос визначення віртуальних активів із Рекомендацій без цього застереження, а отже – до зазначеного вище визначення потрапить не лише криптовалюти, але й інші види блокчейн-активів (зокрема, токени-цінні папери).

Закономірно, Законом [9] також розширюється перелік суб'єктів первинного фінансового моніторингу, до яких тепер відносяться також фізичні чи юридичні особи що здійснюють: обмін віртуальних активів (криптообмінники), переказ віртуальних активів (криптогаманці), зберігання та/або адміністрування віртуальних активів або інструментів, що дають змогу контролювати віртуальні активи (криптокастодіани), чи участь і надання фінансових послуг,

пов'язаних із пропозицією емітента та/або продажем віртуальних активів (постачальники послуг з токенизації).

Як і для будь-яких інших транзакцій, до операцій з криптовалютою відповідно до Закону може застосовуватись як належна перевірка, так і заходи посиленого чи спрощеного характеру, відповідно до наявності вищого чи нижчого ступеню ризику ніж зазвичай [9]. При цьому частина 5 статті 7 Закону прямо передбачає, що віднесення держави до списку держав, які не виконують чи неналежним чином виконують рекомендації міжнародних організацій, задіяних у сфері боротьби з фінансовими злочинами є підставою застосування операцій посиленого характеру (варто підкреслити, що такі затверджені національними органами переліки завжди ґрунтуються на списку FATF).

Важливо відзначити, що як імплементація AMLD5 в законодавство європейських держав, так і зближення з ним українського законодавства зовсім не означає, що фінансові установи (в першу чергу – банки) охочіше співпрацюватимуть з крипто-бізнесом. Все ж варто погодитись з думкою, що наявність регулювання зробить банкінг для крипто-бізнесу простішим [10].

Висновок. Національне законодавство України піддається значному впливу джерелам європейського права, в яких імplementовані Рекомендації FATF, що веде до непрямой їх рецепції Україною. Зі вступом в юридичну силу нового Закону, можна очікувати збільшення кількості крипто-компаній в Україні та позитивну динаміку в ефективності застосування законодавства про фінансовий моніторинг у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Satoshi Nakamoto Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System, Bitcoin (2009) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>
2. Marko Milijic 37+ Cryptocurrency Statistics, Leftronic (2019) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://leftronic.com/cryptocurrency-statistics/>
3. Victor Sikirin Cryptocurrencies and Crime: What Do the Statistics Say?, DeCenter (2019) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decenter.org/en/cryptocurrencies-and-crime-what-do-the-statistics-say>

4. Cryptocurrency Anti-Money Laundering Report 2018 Q3, CipherTrace Cryptocurrency Intelligence (2018) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ciphertrace.com/crypto-aml-report-2018q3.pdf>

5. Virtual Assets, FATF (2019) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://www.fatf-gafi.org/publications/virtualassets/documents/virtual-assets.html?hf=10&b=0&s=desc\(fatf_releasedate\)](https://www.fatf-gafi.org/publications/virtualassets/documents/virtual-assets.html?hf=10&b=0&s=desc(fatf_releasedate))

6. The FATF Recommendations (2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/fatf-recommendations.html>

7. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифіковану із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

8. Directive (EU) 2018/843 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, and amending Directives 2009/138/EC and 2013/36/EU [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0843>

9. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», Верховна Рада України (2019) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20>

10. Lawrence Cole AMLD5 Won't Save Crypto Exchanges From Bank Rejection, AsumeTech (2020) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://asumetech.com/amld5-wont-save-crypto-exchanges-from-bank-rejection/>